

ƏMƏK HAZIRLIĞININ İNTEQRATİV MƏSƏLƏLƏRİ

Şahrza Ağayev,
*Azərbaycan Müəllimlər İnstitutunun dosenti, pedaqogika
üzrə fəlsəfə doktoru*

Açar sözlər: pedaqoji proses, strategiya, pedaqoji texnologiya, əmək hazırlığı, standart, əməliyyatlar, didaktika.

Ключевые слова: педагогический процесс, стратегия, педагогическая технология, трудовая подготовка, стандарт, операции, дидактика.

Key words: teaching process, strategy, pedagogical technology, labor preparation, standard, operations, didactics.

Əmək hazırlığı şagirdlərin həyatı bacarıqlarının aşılmasını təmin edir. Bu məqsədlə texnologiyadan şagirdlərin qazanmış olduqları nəzəri biliyin məzmun xətlərinin müəyyənləşdirilməsində bir sıra amillərin rolu vardır.

Təhsil sistemində əmək hazırlığı anlayışının mahiyyəti uzun illər tədris olunan bir fənn kimi xarakterizə olunmuşdur. Əmək hazırlığı ümumtəhsil məktəblərində və müvafiq ali təhsil ocaqlarında şagirdlərə (tələbələrə) texnika, xidmət, kənd təsərrüfatı və s. əmək sahələrinə dair bilik, bacarıq və vərdişlər aşılaməyi nəzərdə tutan fəndir. Ümumtəhsil məktəblərində əmək hazırlığı peşə vermək məqsədi daşıyır; o, şagirdləri müxtəlif peşələrlə, bu peşələrin insana verdiyi tələblərlə və s. tanış edir; peşəqabağı ümumi hazırlıq verir.

İbtidai siniflərdə şagirdlərin əmək hazırlığının pedaqoji tələblər baxımından həllində fənlərin inteqrasiyasından təlim vasitəsi kimi istifadə son dərəcə effektivdir. Ümumi təhsildə kurikulumun təbii fənlərdə xilə və fənlərlə inteqrasiyanın stan-

dartlar əsasında dəqiq aparılmasını reallaşdırır. İbtidai siniflərdə şagirdlərin əmək hazırlığının nəzəri və praktik problemlərin həllində ana dili ilə texnologiyanın inteqrasiyası fənlərinin məzmununun mənimsənilməsinə optimallaşdırır, məntiqi, yaradıcı və tənqidi təfəkkürün formalaşmasında didaktik imkanları artırır.

Pedaqoji proses şagird əməyinin tədris olunan fənlər üzrə məcmusunu təşkil edir. Tədqiqatın obyektı I-IV siniflərdə əmək hazırlığı prosesi olub, tədris olunan bütün fənlərin təsir imkanları inkar edilmir. Predmet baxımından "Ana dili" və "Texnologiya" fənlərinin təlimdə şagird əməyinin nəzəri bilik və praktik bacarıqların qazınması işinin pedaqoji əsasları tədqiq olunur. Burada əsas diqqət fənlərin məzmununa istinad edərək şagird əməyinin yeni pedaqoji texnologiyaların təbiiqlə ilə müasir dövrün sosial-iqtisadi inkişafına uyğun rəqabətə cavab verən şəxsiyyətlərin yetişdirilməsinə nail olmaqdır.

Pedaqoji prosesdə tədris olunan hər bir fənnin məqsədi, vəzifələri, məzmunu,

metodları iştirakçıların (öyrədən və öyrənən) qarşılıqlı təsir formaları sayəsində qazanılan nəticələr öz həllini tapır. Bu cəhətdən ibtidai siniflərdə tədris olunan "Texnologiya" fənninin digər fənlərlə əlaqəli tədrisinin şagird şəxsiyyətinin formalaşmasında mühüm əhəmiyyəti vardır. Çünki bu fənnin məqsədi yeni sosial iqtisadi şəraitdə şagirdlərin müstəqil həyata, kütləvi və perspektivli peşələrə hazırlanmalarına, ümuməmək bacarıq və vərdişlərinə yiyələnmələrini, yaradıcı düşüncə və aktiv fəaliyyət əsasında müxtəlif şəraitlərə asanlıqla uyğunlaşmalarını reallaşdırır.

İbtidai siniflərdə tədris olunan fənlərin (Azərbaycan dili, xarici dil, riyaziyyat, informatika, həyat bilgisi, texnologiya, fiziki tərbiyə, təsviri incəsənət, musiqi) hər biri pedaqoji prosesin məzmununa daxildir. Bu prosesdə pedaqoji əmək təlim strategiyaları (təlim prosesi və onun təşkil prinsipləri, fənn üzrə təlimin planlaşdırılması, təlimin təşkilində istifadə olunan forma və üsullar) vasitəsilə həyata keçirilərək, təşkil olunma səviyyəsinə, texnologiyasına, qənaətcilliyinə, məhsuldarlığına görə xarakterizə olunur.

İbtidai təhsil pilləsində tədris olunan hər bir fənnin əhəmiyyəti, məqsəd və vəzifələri pedaqoji prosesdə əmək şəraitində həllini tapır. Əmək prosesi nəzəri və praktik cəhətdən şagirdlərin hazırlıq səviyyəsi ilə şərtlənir.

Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin Milli Kurikulumu çərçivə sənədində ibtidai təhsil pilləsində "Ana dili" və "Texnologiya" fənlərinin tədrisi zamanı pedaqoji əmək vasitəsilə aşağıdakı mənəvi keyfiyyətlər qazanılır:

"Azərbaycan dili": Əlifbanın öyrənilməsi. Oxu və yazı texnikasının, hüsnxətt qaydalarının, düzgün, sürətli, şüurlu və ifadəli oxu üzrə ilkin bacarıqların mənimsənilməsi, lüğət ehtiyatının tədricən zənginləşdirilməsi, ən zəruri qrammatik qaydaların

və ədəbi tələffüz normalarının öyrənilib tətbiq olunması, ekspressiv nitq bacarıqlarının formalaşdırılması, Azərbaycan xalqının dili, tarixi, əxlaqi-mənəvi keyfiyyətləri, mədəniyyəti, adət-ənənələri haqqında ilkin anlayışların yaradılması təmin olunur.

"Texnologiya": Şagirdlərdə müqayisə və çeşidləmə, ilkin emal, özünəxidmət və birgə fəaliyyət vərdişləri, sadə layihələndirmə, tərtibat, modelləşdirmə, dizayn, canlı təbiətə xidmət bacarıqları, ölçü, mütənasiblik, simmetriya və digər həndəsi anlayışlar formalaşdırılır, sadə konstruksiyalar və yaradıcı işlərin yerinə yetirilməsi üzrə qabiliyyətlərin aşılmasını təmin olunur.

"Azərbaycan dili" və "Texnologiya" fənlərinin vəzifələrini təsbit edən məzmun və məqsəd şagird əməyi ilə nəticələndir. Hər iki fənnin tədrisi şagirdlərdə texnoloji biliyin və bacarığın formalaşmasını tələb edir. Bu baxımdan pedaqoji prosesin mərhələləri və eləcə də tədris məqsədlərinin səviyyəsi (Blumun taksonomiyası) bilik, anlama, təbiiqləmə, təhlil, tərkib, qiymətləndirməni əks etdirən konkret fəaliyyət (əmək) sistemli xarakter almalıdır.

İbtidai siniflərdə pedaqoji prosesdə şagirdlərin əmək hazırlığının fənlərin inteqrasiyasına əsasən aparılması nəzəri və praktik cəhətdən dərkətməni təmin edir.

Təcrübə göstərir ki, ibtidai siniflərdə şagirdlərin əmək hazırlığının nəzəri və praktik istiqamətlər üzrə formalaşması onların intellektuallığını inkişaf etdirir və yuxarı siniflərdə bu tendensiya dinamik səciyyə daşıyır.

İbtidai siniflərdə şagirdlərin əmək hazırlığının formalaşmasında didaktikanın əsas vəzifəsi olan təlim prosesinin reallaşması şəraitini təsvir, izah etmək və onun ən mükəmməl təşkilinin yeni texnologiyasının işləyib hazırlanması zərurəti vardır. Çünki nəzəriyyə öz-özlüyündə məqsəd deyildir. O, praktiki fəaliyyətin əsasıdır, ona istiqaq-

mətləndirmə, kökündən dəyişdirmə imkanı verir.

Bu baxımdan şagirdlərin əmək hazırlığının nəzəri və praktik məsələləri standartlarla tənzimlənməlidir. Dövlət tələbi olan standartlarda qazanılan zəruri bilik məqsədyönlü fəaliyyətdə həllini tapır. Məsələn:

1 sinif. Azərbaycan dili.

1.1. Dinlədiyİ fikri anladığını nümayiş etdirir.

Texnologiya: 1.1. Sadə emal texnologiyalarını və vasitələrini tanıdığını nümayiş etdirir.

Qeyd olunan standartlardan bir daha aydın olur ki, ibtidai siniflərdə tədris olunan hər bir fənnin şagirdlərin əmək hazırlığının formalaşmasında nəzəri və praktik cəhətdən imkanları vardır. Demək, əmək hazırlığı didaktik baxımdan bir sistem halında həyata keçirilərkə alqoritmik xarakter almalıdır.

İnsanın əmək qabiliyyəti, enerjisi onun tərbiyəsi ilə sıx bağlıdır. Bu mənada təlim əməyi prosesində öyrənmənin istifadə etdiyi maddi (fiziki əmək) və qeyri-maddi (əqli əmək) qüvvə onun məqsədyönlü fəaliyyətini təmin edir (3, səh. 53).

Mövzu ilə əlaqədar aşağıdakı noticələri söyləmək olar:

- Qloballaşan dünyada şagirdlərin kiçik yaşlarından başlayaraq pedaqoji prosesdə tədris olunan fənlərin nəzəri və praktik əsasları üzrə əməyə alışdırmaq onların vaxtında həyata düzgün hazırlığını təmin edir.

- Pedaqoji proses şagirdlərin hər bir fənn üzrə öyrənməni, təhsillənməni, tərbiyələnməni və hərtərəfli inkişafını həyata keçirən əmək hazırlığının sistemli həllini reallaşdırən dinamik səciyyə daşıyır.

- Şagirdlərin yeni sosial-iqtisadi şəraitdə XXI əsrdə insanlara vacib olan bilik, bacarıq, vərdiş və keyfiyyətləri pedaqoji əməkdə qazanırlar. Burada bütün imkanları əlaqələndirilir.

- Pedaqoji texnologiya təhsilin bütün sahələrinə nüfuz edərək ilkin təməli ibtidai siniflərdə şagirdlərin nəzəri və praktik hazırlığı üzərində qurulur.

- İbtidai siniflərdə əmək hazırlığının nəzəri və praktik əsaslarının texnoloji cəhətdən təşkil sistemi şəklində həyata keçirilir, didaktik olaraq fənn kurikulumlarında təsbit olunan standartlarla inteqrasiyanın tətbiqi ilə həllini tapır.

Rəyçi: prof. M.Həsənov

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. "Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası". //Azərbaycan məktəbi, 2013, №5.

2. İlyasov M. Şagirdlərin peşə seçməyə hazırlanması. B., 2009, s. 187.

3. Qasımov L., Ağayev Ş. Əmək insanın tərbiyə olunmasında mühüm vəsi-tədir.// Azərbaycan məktəbi, 2014, №5.

Ш.Агаев

Интегративные задачи трудовой подготовки Резюме

В статье поведется о трудовой подготовке интеграции в современных условиях, истолковываются теоретические и практические задачи интеграции.

Sh.Agayev

Integrative issues of labor preparation Summary

The article is dedicated to the students 'professional training and integration, theoretical and practical issues of integration in modern environment.

"GÜC" MÖVZUSUNA AİD DƏRS NÜMUNƏSİ

Günel Baxşıyeva,
Qax rayonu Arif Abbasov adına Turaxlı
kənd tam orta məktəbinin müəllimi

Açar sözlər: dərs nümunəsi, sinif, fəal təlim metodu, müqayisə.

Ключевые слова: урок пример, класс, метод интерактивного обучения, сравнение.

Key words: lesson samples, class, interactive teaching method, comparison.

Texnologiya əsri olan iyirmi birinci yüzillikdə texnikanın inkişafı və müasir dövrün tələblərinə uyğun olaraq bütün sahələrdə olduğu kimi təhsil sahəsində də uğurlu islahatlar aparılır. Bu da müəllimin üzərinə böyük məsuliyyət qoyur.

Müasir təlimin məqsədləri genişdir. Bunlardan ən əsası şagirdlərin dərslə marağını artırmaq və onları daha çox axtarıcılığa sövq etməkdən ibarətdir. Bu məqsədlə İKT-nin imkanlarından istifadə etmək məqsədəuyğundur.

Kurikulum islahatında şagird, müəllim, dərslək və İKT-nin zəncirvari bağlılığı mövzunun daha dərindən mənimsənilməsinə imkan yaradır. Bu cür qurulan dərslər mexaniki əzbərciliyi tamamilə aradan qaldırır və şagird hər hansı bir anlayışı

sanki yenidən kəşf edir və topladığı biliklərə dərindən yiyələnərək təcrübə aparmaqla buna daha çox əmin olur və beləliklə də, şagirdlərdə özünəinam və sərbəst fikir söyləmək bacarığı formalaşır.

Dərslərdə fəal təlim metodlarına üstünlük vermək dərsləri daha effektivdir. Buna misal olaraq 7-ci sinifdə tədris olunan dərslər nümunələrindən birini nəzərdən keçirək:

Mövzu: Güc

Standartlar: 1.1.3. Mexaniki hərəkəti əlamətlərinə görə şərh edir.

3.1.2. Mexaniki hadisələrə uyğun fiziki kəmiyyətləri ölçür, hesablamalar aparır.

Məqsəd: Dərslər sonunda şagird:

1. Mexaniki işin dəyişmə yeyinliyinin roluna dair sadə misallar göstərir.

